

I. UYUŞMAZLIĞIN TARİHİ ARKA PLANI

Osmanlı İmparatorluğu'nun çok kültürlü toplumsal yapısının inanç ve kimliklere saygı esasında, altı asra varan düzeninin, geçmişin fetihler çağı içinde farklı bir dönem arzettiği görülmektedir. Geçmişte imparatorluğa dahil olmuş bütün ulusların, 20. yüzyıla dil, inanç ve kültürlerini güçlü bir şekilde korumuş halde ulaşmış olmaları, bu görüşü karşılaştırmalı olarak doğrulamaktadır.

Türkler ve Ermeniler arasında yüzyıllara dayanan birlikte yaşama kültürünün yerleşikliği, yönetim basamaklarında da ifadesini bulmuştur. Osmanlı idaresinde 1850'den itibaren Ermenilerden 29 kişi paşalık unvanı almış, 22 Ermeni hükümet üyesi olmuş, 33 Ermeni Meclisi Mebusan üyeliği, 7 Ermeni Büyükelçilik, 11 Ermeni Başkonsolosluk görevlerinde bulunmuştur. Ermeniler, Barutçubaşılık, Maliye ve Darphane gibi öne çıkan kurumlarda da görev almışlardır.

Birinci Dünya Savaşı daha önce benzeri yaşanmamış bir felaket olmuştur. En az 16 milyon insan hayatını kaybetmiş, 20 milyon kişi yaralanmıştır. Osmanlı, Avusturya-Macaristan ve Rus İmparatorlukları çökmüş; sınırlar önemli ölçüde değişmiş, kitlesel göçler yaşanmıştır. Birinci Dünya Savaşı'nda Müttefiklerin izlediği, İmparatorluk içinde ulaşım, haberleşme ve kamu hizmetlerini tahrip eden ve asayiş şartlarını yıkan savaş stratejisi sonucunda toplumsal düzenin zayıflaması iki halkın birbirinden uzaklaşmasına yol açmıştır.

Birinci Dünya Savaşı Öncesi Dönem

Osmanlı İmparatorluğu'nun çöküş süreci olarak tanımlanan, Birinci Dünya Savaşı'ndan önce başlayan dönem, İmparatorluğun Kırım Savaşı'ndan itibaren dahil olduğu ittifakın mevcut anlayışa rağmen Bab-ı Ali'ye karşı cephe almasıyla başlamıştır. 1876 yılında Londra'da düzenlenen "Doğu Sorunu Konferansı" kapsamında belirginleşen adımlar, milliyetçi akımları arkasına alarak imparatorluğun ulusları arasında ayrılıkçı akımları hareketlendirmiştir. Bab-ı Ali'nin 1908-1914 arasında, Antant'ı oluşturan Britanya ve Fransa ile altı ayrı vesileyle ittifak arayışı ve Rusya'yla ilişkilerini normalleştirme çabası, değişen stratejiler nedeniyle sonuçsuz kalmıştır (Pat Walsh, Britain's Great War on Turkey, 2009: 91).

Balkan Savaşları, sözkonusu stratejileri büyük bir insani yıkıma dönüştüren uzun ve acı bir dönem olmuştur. 1864'ten 1923'e kadar en az 4,5 milyon Osmanlı Müslümanı hayatını kaybetmiştir. İmparatorluğun dağılma döneminde, yaklaşık 5 milyon Osmanlı vatandaşı Balkanlar ve Kafkaslardaki anayurtlarından sürülmüş, İstanbul'a ve Anadolu'ya sığınmak zorunda kalmıştır. Bu süreçte, Osmanlı İmparatorluğunu oluşturan tüm halklar acılar yaşamıştır. Ermeniler de bu çalkantılı dönemde İmparatorluğun ortak kaderini paylaşmıştır.

Ermeni aşırılıkçı yapılanmaların, 19. yüzyılın ikinci yarısından başlayarak, Çarlık Rusya'sının Osmanlı İmparatorluğu'nu zayıflatmaya ve parçalamaya yönelik siyasasına verdikleri destek Osmanlı için ciddi bir güvenlik tehdidi olmuştur. Sözkonusu grupların ayrılıkçı faaliyet ve terör saldırıları ve çoğunluğu Osmanlı Müslümanlarından oluşan bölgelerde gerçekleştirdikleri katliamlar, bu tehdidin kontrol edilemez bir noktaya geldiğini göstermiştir. Birinci Dünya Savaşı'nda Ermeni çeteleri, Osmanlı İmparatorluğu'nun doğu bölgelerinde etnik açıdan

homojen bir Ermenistan kurulması amacıyla işgalci Rus ordusunun saflarına katılarak, katliamlar gerçekleştirmiştir.

“Taşnak programı İmparatorluğun çatısı altında özgürlük ve özerkliği amaçlarken, Hınçak programı tam ayrılık ve bağımsızlığı hedeflemekteydi. Sonuç olarak, bu gruplar amaçlarına ulaşmak için farklı taktikler kullandılar. Örneğin, Hınçaklar Ermeni Sorunu’nu hızlı bir şekilde Avrupa’nın dikkatine getirebilmek için kitlesel gösteriler organize ettiler. En dikkate değer eylemleri; 27 Temmuz 1890 Kumkapı Gösterileri, Anadolu’da 1893 Yafta Vakası ve göçebe Kürt aşiretlerine ve Hükümetin vergi tahsildarlarına karşı Ağustos 1894’te başlatılan Sason Ayaklanmasıdır.” (Bedross Der Matossian, *Shattered Dreams of Revolution: From Liberty to Violence in the Late Ottoman Empire*, 2014: 13.)

Birinci Dünya Savaşı Dönemi

Ermenilerin 15 Nisan 1915 tarihinde ikinci Van İsyanı’nı çıkarması ve Rus saldırılarıyla karşı karşıya kalan Osmanlı İmparatorluğu’nu içeriden vurmaya başlaması üzerine Osmanlı Hükümeti; Ermeni Patriğini, mebuslarını, Ermeni toplumunun önde gelenlerini ve komite önderlerini çağırarak, sivil ahaliye yönelik katliamlar ile Osmanlı ordusunu hedef alan saldırıların durdurulmasını istemiştir.

Bu uyarıdan sonuç alınamayınca, Hükümet 24 Nisan 1915’te Ermeni komitelerini kapatmış, bazı komitacıları devlet aleyhine faaliyette bulunmaktan tutuklamıştır.

Ardından Hükümet, savaş bölgesinde ya da yakınındaki stratejik bölgelerde ikamet eden Ermeni nüfusun, işgalci Rus ordusunun ikmal ve ulaşım hatlarından uzaklaştırılarak, İmparatorluğun güney vilayetlerine yerleştirilmesine karar vermiştir. Savaş hattından uzakta yaşayan, ancak düşmanla işbirliği yaptığı bilgisi alınan veya şüphelenilen bazı Ermeniler de bu uygulamaya tabi olmuşlardır.

“.....Osmanlı İmparatorluğu’ndaki Ermenilerin katliamının Nazi Almanyası’ndaki Yahudilerin başına gelenlerle aynı olduğunun öne sürülmesi yanlıcıdır... Ermenilerin başına gelen, Ermenilerin Türklere karşı savaştan da önce başlayan ve daha geniş ölçekte devam eden kitlesel silahlı isyanının bir sonucudur...” (Bernard Lewis, *Notes on a Century: Reflections of a Middle East Historian*, 2012: 287.)

27 Mayıs 1915’te alınan “Sevk ve İskan” kararı, Osmanlı İmparatorluğu’nun Çanakkale’ye yapılan tarihin kaydettiği en büyük çıkarma hareketiyle, doğuda Çarlık Rusyası’nın saldırılarına aynı anda karşı koyduğu, Balkan Savaşları nedeniyle ülkenin her yanına dağılmış milyonlarca göçmenin ekonomik zorluklara eklendiği, Müttefiklerin savaş taktikleri sonucu ulaşım ve iletişimi çöküş noktasına getirerek, İmparatorluğu anarşi içine ittiği bir ölüm-kalım savaşı şartlarında başvurulması gereken son çare olmuştur. Ermeniler, Osmanlı İmparatorluğu içinde Suriye ve Mezopotamya’daki topraklara gönderilmiş, sınırdışı edilmemiştir.

Nitekim önlem amaçlı olan Sevk ve İskan kararı, Osmanlı Devleti'nin sadece isyan çıkarılan Doğu Vilayetlerinde gerçekleştirilmiş, Batı Vilayetlerindeki Ermeniler ile İstanbul Patrikliği bu uygulamanın dışında bırakılmıştır.

Osmanlı Hükümeti yerleri değiştirilen Ermenilerin korunması ve işlerinin sağlanması için gayret göstermişse de, günün koşullarında insani kayıplar yaşanmasına mani olamamıştır. Kamu düzeninin sağlanmasını daha da zorlaştıran savaş koşulları, intikam peşindeki yerel gruplar, eşkıyalık, açlık, salgın hastalıklar ve dağılmakta olan İmparatorluktaki genel tablo, sözkonusu kayıp ve acıların artmasına neden olmuştur. Arşiv belgeleri, sevk sırasında görevlerini kötüye kullanan ya da ihmal eden bazı Osmanlı devlet görevlilerinin bulunduğu ve bunların Ermeni kayıplarından sorumlu tutularak 1916 yılında idam dahil çeşitli cezalara çarptırıldıklarını ortaya koymaktadır. Birinci Dünya Savaşı sonunda fiilen yok olan Osmanlı İmparatorluğu'nun ardından milli hareket, işgalci devletlerle olduğu gibi Ermeni çetelerle de, özellikle 1918-1920 döneminde savaşmak zorunda kalmıştır.

13 Kasım 1918'de İstanbul'un işgali ile başlayan, 15 Mayıs 1919'da İzmir'in işgaliyle devam eden Anadolu'nun ıstırap dolu son dönemi, 24 Temmuz 1923 tarihinde imzalanan Lozan Barış Antlaşması'yla son bulmuştur. Bu uzun dönemin nihayetinde yapılan Lozan Barış Antlaşması, Anadolu'da savaş hukukunun ihlali tespitini Müttefikler arasında yapmıştır (Md. 59). Antlaşmada Ermenilere atıf bulunmamaktadır.

II. 1915 OLAYLARININ DÜNYA GÜNDEMİNE GİRİŞİ

1915 olaylarından neredeyse yarım asır sonra, geçmişin acılarından türetilen yeni bir tarih yazımı hareketi başlamıştır. Olayları sadece Ermenilerin gözünden anlatmaya ve dünya kamuoyunda popülerleştirilmeye yönelik bu hareketin iki kutuplu dünya düzeni hüküm sürerken ortaya çıkması anlamlıdır. 1960'lı yıllarda Sovyetler Birliği içinde yaşayan Ermeni grupların ön ayak olmasıyla 1915 olayları organize bir propaganda kampanyasıyla dünya gündemine yerleştirilmeye başlanmıştır. Soğuk Savaş koşullarında Batı dünyası yanında yer alan ve Batı'nın güvenliği bakımından hayati rol oynamış olan Türkiye'ye yönelik bu kampanya önemli bir sınama ve mücadele alanı olmuştur.

III. RADİKAL ERMENİ GRUPLAR VE TERÖR

Sovyetler Birliği içinde başlayan bu kampanya bir süre sonra tüm dünyadaki Ermeni gruplara yayılmış, radikalizmi körüklemiş, Türkiye ve Türk kimliğine karşı şiddet eylemlerine neden olmuştur. Türkler için hatırlamanın acı verici olduğu menfur terör saldırıları gerçekleşmiş, dünya kamuoyunun dikkatinin Ermeni tezlerine çekilmesi için 1973'ten itibaren 31 Türk diplomatı ve aile mensupları Ermeni teröristlerce, 1915 olayları gerekçe gösterilerek gaddarca katledilmişlerdir.

IV. 1915 OLAYLARINA İLİŞKİN “ERMENİ ANLATISININ” İNŞA SÜRECİ

Teröryoluyla meseleyi dünya gündemine yerleştiren ASALA/ARA/JCAG gibi Ermeni terör grupları amaçlarına ulaştıktan sonra, Ermeni radikalizmi bir sonraki safhaya geçmiştir. Zira artık dünyanın merak ettiği ve hakkında çok az bilgiye sahip olduğu bir “Ermeni meselesi” vardır. Sıra, zaman zaman sahte belgelerin/fotoğrafların bile kullanıldığı, her şeyden önce sadece Ermenilerin hissiyatına odaklı bir “anlatı/söylem” inşası dönemine gelmiştir. Bu anlatıyı

desteklemek için güvenilir olmayan metotlara başvurulması, abartılı veya gerçekdışı hatıratlar kullanılması yoluna da gidilmiştir.

“İnkâr” Kelimesinin Yersiz ve Hukuksuz Şekilde Kullanılması

Ermeni radikaller, 1915 olaylarını, tarihsel arka planını ve somut olguları bir yana bırakarak, hukuki boyutu ise tamamen gözardı ederek, “soykırım” olarak tanımlamak üzere yoğun bir çaba içindedir.

Böylece, ağır bir mağduriyet hissiyatı yaratılarak insani duygular rahatlıkla istismar edilmekte, Ermeni anlatısına sahip çıkmak siyaseten tek doğru yaklaşım olarak dayatılmakta, aksine bir tutum ise “inkârcılıkla” yaftalanmakta ve suç haline getirilerek bastırılmaya çalışılmaktadır. Oysa, doğası gereği bir iddia “inkâr” edilemez, ancak sorgulanabilir. “İnkâr” kelimesi, karşıt söylemi dolayısıyla tartışmayı engellemek için kasten kullanılmaktadır.

Bu taktikle Ermeni diasporası, vatandaşı olduğu Batılı ülkelerdeki geniş olanakların da yardımıyla, Ermeni söylemini temel alan sayısız yayın bastırılmış, dünya kamuoyuna 1915 olaylarını tek yanlı bir bakış açısıyla yansıtmıştır. Bu yayınların birçoğu aslında tartışmaya açık birkaç ana kaynağın farklı sürümleridir.

Bu noktada Ermeniler için, “soykırım tezinin”, dünyanın dört bir yanındaki Ermenileri bütünleştiren bir “üst kimlik” unsuru olduğu da unutulmamalıdır. Ne var ki bu “negatif bir kimliktir” ve Ermeniler için olumlu etki yaratmadığı gibi Ermenistan’ı dünyadan izole bir konuma ittiği ortadadır.

Üçüncü ülkelerin bazıları içinse “soykırım tezleri”, konjonktüre bağlı olarak zaman zaman Türkiye’ye karşı kullanılan bir dış politika aracı haline gelmiştir

Osmanlı Ermenilerinin Yaşadıkları İnkâr Edilmemektedir.

Tüm bu tespitlerimiz soykırım tezinin temelsizliğine dikkat çekmek içindir.

Ermenilerin Birinci Dünya Savaşı şartlarında büyük acılar yaşadıkları ve birçoğunun hayatını kaybettiği inkâr edilmemektedir. Öte yandan, Ermenilerin kayıpları göz ardı edilmemesine rağmen, aynı dönemde hayatlarını kaybeden milyonlarca Müslüman Osmanlı, Batılı tarihçiler tarafından çoğunlukla görmezden gelinmektedir. .

Ne var ki, tarihi olguları, savaş koşullarını ve hukuku göz ardı ederek, 1915’te yaşananları tanımlamak için o tarihte kavram şeklinde dahi var olmayan soykırım üzerinde ısrarcı olmak, hayatını kaybedenlerin hatıralarını onurlandırmanın tek yolu olmadığı gibi, bu anomali, Türkler ile Ermenilerin yeniden bir araya gelerek, uzlaşmalarını da engellemektedir.

“... I. Dünya Savaşı’ndaki ölümleri soykırım olarak nitelendiren Ermeni iddialarının dayanakları Jöntürk rejiminin kasıtlı olarak katliam yaptığı suçlamasını kanıtlamakta yetersiz kalmaktadır...” (Guenter Lewy, Revisiting the Armenian Genocide, Middle East Quarterly, Fall 2005, sf. 3-12)

1915 Olaylarının Ne Şekilde Tanımlanacağına Dair Siyasi, Bilimsel veya Hukuki Oydaşmadan Bahsedilemez. Mesele, Meşru Bir Tartışma Konusudur.

“[Doğu Perinçek dava konusu sözleriyle], Mahkeme'nin kamu menfaatini ilgilendiren bir mesele olarak gördüğü (...) ve “yalnızca Türkiye’de değil, uluslararası alanda da hararetli bir tartışma” olarak tanımladığı, eskiden beri var olan bir ihtilafa iştirak etmiştir.” Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi, Perinçek v. İsviçre Davası Büyük Daire Kararı, 15.10.2015, para. 231.

Acılı bir geçmişe sahip Ermenilerle dayanışma halinde olduğunu göstermek için Ermeni görüşlerini tartışmasız biçimde kabul etmek, diğer halklar tarafından yaşanan büyük acı ve kederi göz ardı etmek de, **Türkleri haksız şekilde suçlu ilan etmek anlamına gelmektedir.**

Parlamentoların Tanıma Kararları, Sadece Gündelik Siyasi İradeyi Yansıtmakta, Hukuki Bağlayıcılık Taşımamaktadır.

Batı ülkelerinde yaşayan Ermeniler, 1915 olaylarının uluslararası toplumca soykırım olarak tanınmasına odaklanmış bir Ermeni kimliği yaratmayı hedefleyen iyi örgütlenmiş milliyetçi dernekler tarafından temsil edilmektedir. Böylece, Ermeni anlatısının, genel kabul gördüğü, hatta üzerinde oydaşma bulunduğu gibi bir kamuoyu algısı yaratılmıştır. Çeşitli lobi faaliyetleri ve popülist siyaset anlayışı bu algının yaygın şekilde duyulmasına yol açmıştır. Bazı parlamentoların Ermeni tarih anlatısını destekleyen, çoğunluğu bağlayıcı olmayan kararları siyasi saiklerle ve uluslararası konjonktürel şartlara bağlı olarak almış olmaları herhangi bir anlam ifade etmemektedir. Bu kararların bir kısmının oldubittilerle alındığı, oylamalarda Ermeni anlatısı aleyhine oy vermiş parlamenterler de bulunduğu; karmaşık bir tarihi meselenin bütününe görmeden, kanaatler, çoğu kez de önyargılar veya siyasi ve dini gerekçelerle meseleye yaklaşıldığı ortadadır.

Örneğin, 1915 olaylarının soykırım olarak tanınmasını öneren bir karar tasarısını 2008 yılında 37’ye karşı 245 oyla reddeden İsveç Parlamentosu, iki sene sonra 2010 yılında benzer içerikte bir karar tasarısını 150’ye karşı 151 oyla kabul etmiştir. Acaba aradan geçen bu iki senelik sürede ortaya çıkartılıp da İsveç Parlamentosu’nu tutum değişikliğine sevk eden yeni tarihsel bulgular nelerdir? İsveç örneği, bu tür kararların değişkenliğini ve tutarsızlığını açıkça göstermektedir.

“Gerçek hakem halklar ve onların vicdanlarıdır. Benim vicdanımda ise, hiçbir devlet erkinin vicdanı, hiçbir halkın vicdanı ile boy ölçüşemez. Benim tek isteğim canım Türkiyeli arkadaşlarımla ortak geçmişimi alabildiğine etraflıca ve de o tarihten hiç de husumet çıkarmamacasına özgürce konuşabilmek...” Hrant Dink, 1 Kasım 2004

1915 Olaylarına İlişkin “Akademik Oydaşma”dan Bahsetmek de Söz konusu Değildir.

Ermeni tezlerini savunan akademisyenler kadar, soykırım tezini desteklemeyen yabancı tarihçiler de mevcuttur. Bunlar Ermenilerin acılarını kabul etmekte ama yaşananları bütüncül bir anlayışla değerlendirerek, 1915 olaylarının soykırım olarak tanımlanamayacağını kaydetmektedirler.

“...*tarihsel araştırmanın, doğası gereği, ihtilaflı ve tartışmalı olması, kesin sonuçlara ulaşmaya, objektif ve mutlak gerçekleri ifade etmeye pek imkan vermemesi nedeniyle, işbu davadakine benzer olaylar hakkında, özellikle akademik düzeyde, bir “genel oydaşma” olabilmesi şüphelidir.*” **Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi, Perinçek v. İsviçre Davası Daire Kararı, 17.12.2013, para.117.**

V. 1915 OLAYLARININ HUKUKİ BOYUTU

Soykırım uluslararası hukukta açıkça tanımlanmış spesifik bir suçtur. İlk defa 1948 tarihli “BM Soykırım Suçunun Önlenmesi ve Cezalandırılması Sözleşmesi”nde tanımlanmış olup, yürürlük tarihinden önce gerçekleşmiş olaylar Sözleşme’nin uygulama alanı dışındadır.

“*Uluslararası Adalet Divanı, Sözleşme’nin geçmişe dönük olmadığı kanaatindedir... Sözleşme’nin esasa ilişkin hükümleri devlete, Sözleşme’ye taraf olmasından önce gerçekleşmiş olaylarla ilgili yükümlülükler getirmemektedir.*” **Uluslararası Adalet Divanı, Hırvatistan v. Sırbistan, 3.2.2015, para.99-100.**

Kaldı ki, bir olayın soykırım olarak nitelendirilebilmesi için, 1948 tarihli Soykırım Sözleşmesi’nde aranan şartların var olduğunun kesin kanıtlarla ortaya konulması gerekmektedir. Peşin hükümler ve kanaatler üzerinden 1915 olaylarını soykırım olarak tanımlamak hukuku yok saymaktır. Bu anlaşılır ve kabul edilebilir değildir.

“...*soykırım suçunun oluşması için, yalnızca hedef alınan grubun üyelerinin bu gruba üye olmaları nedeniyle hedef alınmaları değil, aynı zamanda işlenen fiillerin, kısmen veya bütünüyle, grup olarak yok etmek amacıyla gerçekleştirilmiş olması gerekmektedir. Dolayısıyla, dar bir şekilde tanımlanan ayrıca kanıtlanması zor olan hukuki bir kavram sözkonusudur. Mahkeme, Perinçek’in mahkumiyetini meşru kılmak için, İsviçre mahkemelerinin atıfta bulunduğu (1915 olaylarının soykırım olduğu yönünde) “genel oydaşmanın” sözkonusu çok özel hukuki hususları kapsadığına ikna olmamıştır.*” **Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi, Perinçek v. İsviçre Davası Daire Kararı, 17.12.2013, para.116.**

1915 Olaylarını soykırım olarak nitelendiren herhangi bir uluslararası ceza mahkemesi kararı bulunmamaktadır.

Bir olayın soykırım olup olmadığına ancak yetkili bir ulusal veya uluslararası mahkeme karar verebilir. Ayrıca, soykırım suçlaması çok ciddi bir iddiadır ve özellikle kasıt unsurunu da açıkça ortaya koyarak, iddia sahibince yetkili bir mahkeme önünde ispatlanması gerekmektedir. Holokost, Ruanda ve Srebrenitsa soykırımlarında olduğu gibi, sadece uzman bir mahkemenin titizlikle çalışması ile bu suçun tespit edilmesi mümkündür. Bu itibarla, 1915 olayları için soykırım tanımını kullanmak hukuka aykırıdır.

1915 olaylarının Holokost'la bir tutulması da mümkün değildir. İkisi arasında hem hukuksal hem tarihsel olarak, ayrıca, günümüze dek uzanan yansımaları açısından ciddi farklar vardır.

“İşbu dava, Holokost suçlarının inkarı davalarından açıkça farklıdır (...) [Holokost davalarında] inkar edilen, Nazi rejimi tarafından işlenmiş ve (...) sarıh bir hukuki temele dayanılarak mahkumiyetlerle sonuçlanmış suçlardır (...) [Holokost davalarında] sorgulanan tarihsel olguların açıkça ispat edildiği, uluslararası bir mahkeme tarafından saptanmıştır (...) Mahkeme, Holokost'un inkârının bugün antisemitizmin asıl itici gücü olduğu görüşünü paylaşmaktadır. Halen güncelliğini sürdüren ve uluslararası toplumun karşısında kararlılık ve ihtiyat göstermesi gereken bir fenomenin sözkonusu olduğu kanaatindedir. 1915'te ve izleyen yıllarda yaşanan trajik olayların hukuken “soykırım” olarak nitelenmesini reddetmenin aynı etkilere sahip olduğu söylenemez.” **Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi, Perinçek v. İsviçre Davası Daire Kararı, 17.12.2013, para.117 ve 119.**

Doğu Perinçek, 2005'de İsviçre'de 1915 olayları hakkında sarf ettiği sözlerin “soykırımın inkarı” olarak nitelendirilerek mahkum edilmesini müteakip 2008'de İsviçre aleyhine Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'nde (AİHM) dava açmıştır. Davanın konusu, Perinçek'in Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi (AİHS) uyarınca ifade özgürlüğünün ihlal edilip edilmediği olmuştur.

Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi Büyük Dairesi'nin 15 Ekim 2015 tarihinde “Perinçek/İsviçre” davası kapsamında verdiği karar, “soykırım” iddiasını tek ve mutlak gerçek olarak kabul ettirme gayretlerine, bu iddianın sorgulanmasını dahi yasaklayan girişim ve uygulamalara karşı demokrasi ve hukuk ilkelerine dayanan güçlü bir uyarı olmuştur.

Mahkeme, 1915 olaylarının meşru bir tartışma konusu olduğunu belirtmiş, bu tarihte yaşananlara ilişkin farklı görüşlerin ifade özgürlüğünün korunması altında olduğunu vurgulamıştır. Ayrıca Mahkeme'ye göre, 1915'te yaşananların Holokost'la bir tutulması da mümkün değildir. Perinçek kararı, Avrupa insan hakları içtihadının önemli bir parçası olarak benzer vakalara emsal oluşturacaktır.

Nitekim AİHM, “Perinçek/İsviçre” davasıyla aynı olaylara dayanan ve Ali Mercan, Hasan Kemahlı, Ethem Kayalı isimli vatandaşlarımız tarafından açılan “Mercan vd./İsviçre” davası hakkında 28 Kasım 2017 tarihinde verdiği kararda, oybirliğiyle AİHS'nin ifade özgürlüğünü garanti altına alan 10. maddesinin ihlâl edildiğine hükmetmiştir. Bu kararla AİHM, “Perinçek/İsviçre” davasında verilen kararlar aynı şekilde, 1915 olaylarının meşru bir tartışma konusu olarak ifade özgürlüğünün korunması altında olduğu ve 1915 olayları ile Holokost arasında tarihsel ve hukuki farklılıklar bulunduğu yönündeki içtihadını teyit etmiş, ülkemizin 1915 olaylarına ilişkin hukuk zeminindeki haklı tezlerine önemli bir referans olmuştur.

Diğer taraftan, Fransa'da 1915 olayları hakkında “soykırım” iddialarının inkarını cezalandırma amacı taşıyan ve dönemin Cumhurbaşkanı Sarkozy'nin desteklediği yasa tasarısı, 22 Aralık 2011'de Parlamento'da kabul edilmiştir. Fransa Anayasa Konseyi, 28 Şubat 2012 tarihli kararıyla anılan yasanın ifade özgürlüğü ve parlamentonun yasama yetkisiyle bağdaşmadığına ve dolayısıyla Anayasa'ya aykırılık teşkil ettiğine hükmetmiştir.

Fransa Anayasa Konseyi ayrıca, Holokost'un inkârını cezalandıran “Gayssot Yasası”nın anayasaya uygunluğunun sorgulandığı bir davada, 1915 olayları ile Holokost arasında benzerlik bulunduğu ve Holokost'un inkârı cezalandırılırken 1915 olayları açısından bu yönde bir düzenleme olmamasının eşitlik ilkesine aykırı olduğu yönündeki iddialara itibar etmemiş ve AİHM'in Perinçek davasında benimsediği yaklaşımı izlemiştir. Konsey 8 Ocak 2016 tarihli

kararında, uluslararası mahkemelerce insanlığa karşı suç olarak saptanmış eylemler ile kanunla insanlığa karşı suç olarak tanınan eylemlerin farklı olduğunun altını çizmiş, ayrıca, Holokost'un inkârının başlı başına nefret söylemi ve ırkçılık olduğunu vurgulamıştır. Bu karar, AİHM'de Perinçek davasında elde edilen hukuki kazanımı pekiştirmiştir.

Keza, Fransa Anayasa Konseyi, 2017 yılı içinde ülkemizin inkârcılık yasaları bağlamındaki hukuki kazanımlarını güçlendiren ve 2012 ile 2016 yıllarında soykırım inkârı konusunda aldığı kararlarla oluşturduğu içtihadı pekiştiren bir başka karara imza atmıştır. Konsey, Fransa Ulusal Meclisi tarafından 22 Aralık 2016 tarihinde kabul edilen “Eşitlik ve Vatandaşlık” yasası dahilinde yasalaşan “soykırımı inkar” suçunun kapsamının genişletilmesine ilişkin maddeyi, 26 Ocak 2017 tarihli kararıyla anayasaya aykırı bularak iptal etmiştir. Anayasa Konseyi, sözkonusu düzenlemenin, bazı olaylara dair ifadeler hakkında, bu olaylar mahkeme kararıyla suç olarak kabul edilmemiş olmasına karşın inkâr edildikleri gerekçesiyle, cezai soruşturmalar açılmasına imkân vereceğinin altını çizmiş, bu durumun tarihsel tartışma konusu olmaya elverişli olaylara dair eylemler ile ifadelerin hukuka uygunluğu hakkında bir belirsizlik yaratacağını ortaya koymuş ve “soykırımı inkâr” suçunun kapsamının genişletilmesine ilişkin maddenin ifade özgürlüğüne yönelik, gerekli ve orantılı olmayan bir müdahale oluşturduğuna ve anayasaya aykırı olduğuna hükmetmiştir.

Ayrıca, 14 Ocak 2021 tarihinde Belçika Anayasa Mahkemesi, Mayıs 2019 tarihli “uluslararası mahkemelerce tanınmış soykırım, insanlığa karşı suç ve savaş suçlarının inkarının cezalandırılması”na dair yasanın, uluslararası mahkemelerce kabul edilen soykırımlar ile Belçika tarafından resmen tanınan soykırımlar arasında ayırım yapmak suretiyle Anayasa'nın eşitlik ilkesini ihlal ettiği gerekçesiyle iptali istemiyle Belçika Ermeni Komitesi tarafından açılan davanın reddine hükmetmiştir. Anayasa Mahkemesi'nin almış olduğu bu kararla birlikte, Belçika'da sözde “Ermeni soykırımı”nın inkarını cezalandıran yasaların önü kesilmiş, Perinçek ve Mercan davalarındaki AİHM kararları ile Fransa Anayasa Konseyi'nin yukarıda anılan kararıyla oluşan içtihat güçlenmiştir.

ABD'deki Ermeni diasporası tarafından Kaliforniya Bölge İdare Mahkemesi nezdinde, 1915 olayları sırasında Ermenilerin mallarına el konulduğu ve haksız kazanç sağlandığı iddiası ve mirasçıların uğradığı zararların tazmin edilmesi talebiyle devletimiz, Merkez Bankası ve Ziraat Bankası aleyhine 2010 yılında açılan Davoyan ve Bakalian davaları, anılan Mahkeme tarafından, ABD Anayasası'nın devletin diğer iki erkini (Yönetim ve Kongre) yetkili kıldığı “siyasi bir meseleyi” (soykırım iddiası) yargının çözemeyeceği gerekçesiyle (siyasi mesele doktrini) 26 Mart 2013'te yetki yönünden reddedilmiştir. Davacılar her iki kararı da Nisan 2013'te temyiz etmişlerdir. Kaliforniya 9. Temyiz Mahkemesi'nin 8 Ağustos 2019 tarihinde Davoyan ve Bakalian davaları hakkında açıkladığı kararında, davacıların temyiz itirazının, dava konusunun “zaman aşımına” uğradığı gerekçesiyle reddedildiği ve ilk derece mahkemesinin kararının onandığı görülmektedir. Bankalarımız lehine neticelenen dava, radikal Ermeni çevrelerin asılsız “soykırım” iddialarını yargıya taşımalarının önüne set çeken, hukukun üstünlüğünü ortaya koyan önemli bir karardır. Bu karar, radikal Ermeni çevrelerin ülkemize yönelik toprak/tazminat taleplerinin haksızlığını bir kez daha göstermiştir.

VI. TARİHİ DOSTLUK VE İŞBİRLİĞİNİ YENİDEN İNŞA ETMEK

Türkler ve Ermeniler ortak geçmişlerindeki zorlu dönemleri bir husumet konusuna dönüştürmeden tarihi dostluklarını yeniden inşa etmek için çalışmalıdırlar. Bir asır önce yaşanmış bir konunun iki komşu ve yakın halkın bugünü ve geleceğini bu ölçüde esir alması normal değildir. Ermeni terör örgütlerinin Türk diplomatlarına yönelik suikastları ve

sonrasındaki soykırım propagandasına kadar Ermeni ve Türklerin tüm dünyada sosyal düzeyde birbirlerine çok yakın oldukları bugün maalesef hatırlanmamaktadır.

Yeniden bu yakınlığın sağlanabilmesi için diyalog sürecinin devam etmesi farklı görüşlere saygı gösterilmesi gerekir. Böylece Türk ve Ermeni tarih anlatılarının “adil bir hafıza” etrafında birbirine yakınlaşmasının yolu da açılabilir.

Bunun gerçekleşebileceği inancıyla, Türkiye, 2005 yılında kendi arşivleri ile Ermenistan ve üçüncü ülkelerdeki arşivlerde 1915 olayları konusunda araştırma yapılması için Türk, Ermeni ve diğer ülkelerin uzmanlarından oluşacak bir ortak tarih komisyonunun kurulmasını önermiştir. Söz konusu komisyonun bulguları, bahse konu trajik dönemin her iki tarafta daha iyi ve adil şekilde anlaşılabilmesini sağlayabilecek, Türkler ile Ermeniler arasındaki normalleşmeye katkıda bulunabilecektir.

Geleceğe odaklanan bir anlayışla, önyargıları kıran, çatışma kültürüne ait ezberleri yıkan, zamanın ruhuna uygun yapıcı bir söylem oluşturulması amaçlanmaktadır. Öte yandan, tarafımızdan yapılan bu öneriye bugüne kadar Ermenistan’dan olumlu bir yanıt alınmamıştır.

Cumhurbaşkanı Sayın Recep Tayyip Erdoğan’ın 23 Nisan 2014 tarihinde Başbakanken yayınladığı taziye mesajı önemli bir dönüm noktasıdır. 1915 olaylarında hayatını kaybedenlere saygıyı merkez alan, tarihi hakikatleri adil bir hafıza temelinde araştırırken, geleceğe odaklanmayı öngören mesaj, incitici söylemlerden uzak durulmasının ve farklı görüşlere saygı duyulmasının önemini vurgulamaktadır.

“Kadim ve eşsiz bir coğrafyanın benzer gelenek ve göreneklere sahip halklarının, geçmişlerini olgunlukla konuşabileceklerine, kayıplarını kendilerine yakışır yöntemlerle ve birlikte anacaklarına dair umut ve inançla, 20. yüzyılın başındaki koşullarda hayatlarını kaybeden Ermenilerin huzur içinde yatmalarını diliyor, torunlarına taziyelerimizi iletiyoruz.” **Recep Tayyip Erdoğan, 23 Nisan 2014**

Türkiye, bu samimi söylemi sürdürme yolunda yeni adımlar atmaya devam etmektedir. Bu çerçevede, Osmanlı Ermenilerinin hatırasına ve Ermeni kültürel mirasına sahip çıkılmaktadır. 24 Nisan 2015 günü İstanbul Ermeni Patrikhanesince 1915’teki kayıpları anmak için düzenlenen dini törene ilk kez Türkiye Cumhuriyetini temsilen Bakan düzeyinde katılım sağlanmıştır.

“Ermeni toplumunun geçmişte yaşadığı üzüntü verici hadiseleri bildiğimizi ve acınızı samimiyetle paylaştığımı bir kez daha ifade ediyorum. Osmanlı Ermenilerinin dünyanın her yerindeki torunlarına gönül kapımızın sonuna kadar açık olduğunu da bilmenizi istiyorum.” **Recep Tayyip Erdoğan, İstanbul Ermeni Patrikhanesi’nde yapılan dini törene gönderilen mesajdan, 24 Nisan 2015)**

Son tahlilde, uzlaşma yollarını açmak, samimi ve insani bir duruşla geleceğe odaklanmak, genç kuşakların kalplerine ve zihinlerine yerleştirilmeye çalışılan nefret ve intikam hisleri yerine, karşılıklı anlayış ve duygudaşlık kavramlarını öne çıkarmak bu çağa yakışan yegâne tutumdur.

